Premrou, Miroslav (m., p.). Neznan rokopis v deželnem muzeji goriškem. 1893, Ljubljanski zvon

Neznan rokopis slovenski v deželnem muzeji goriškem.

Poroča m. p.

Milo se storí človeku, kadar čuje, kakó se pogubljajo živi zanesljivi viri, glasne priče minulih časov celó denašnji dan, ko že vsakdo vsaj na videz kaže zanimanje za vse spomeníke minulosti in na vsa usta obsoja pregrešna dejstva ónih, ki ali nevedoma ali zlobno ali iz kateregakoli vzroka uničujejo ali ne zabranjujejo pogube zgodovinskih spomenikov. In vender se vršé vpričo nas taka — rekel bi — herostratska, vandalska dejanja, ne da bi se mogel človek ustavljati. Kaj tudi stóri oseba, ako celó poklicani faktorji ne mogó ali ne hoté storiti tega, kar se pričakuje od njih? Zató pa moramo zahvaljati vse, ki po svojih močéh, in naj so še takó oskromne, izkušajo oteti take zgodovinske spomeníke.

Kakor mnogo drugih važnih arhivov, moral bi biti uničen tudi arhiv grofov Strassoldov. Prijazno naključje pa je naneslo, da je g. prof. H. Majonica za deželni muzej goriški otél ta arhiv, ki je bil že na poti v tvornice v Stražišči pri Gorici. Med obilico pergamenov in drugih listín je bil tudi slovenski rokopis.

Rokopis šteje tri zvezke (15 *cm* široke, 19 *cm* dolge). Prvi zvezek obseza slovenske propovedi od str. 9.—214. in je trdo vezan. Na načelni platnici bereš:

Ternio I. Inſtruzioni. Duino li 14. Giugno P: B: Coope: 794. So ſüß ein Laſter iſt, ſo giebts doch keinen Frieden — Der Tugend nur allein, hat Gott dieß Glück beſchieden. Duino d. 17. Juny 794. 1794.

Na naslovni stráni je zapisano s črno tinto:

Verordnungen. — So ſüß ein Laſter iſt, ſo giebts doch keinen Frieden — Der Tugend nur allein, hat Gott dieß Glück beſchieden. — Ein Menſch der Gott gehorcht, erwählt den beſten Theil; — Ein Menſch, der Gott verläßt, verläßt ſein eigens Heil. — Inu Pridige. Fac: Con: cujus thema: Leges imperantij obligant in conſcientià. Nai le ſo dopadlive te pregreſhnoſti, toku vender ne perneſsejo mirú, le ſamo tugentam je bog njega perdrushiu.

Do strani (incl.) 8. so: Verordnungen. Na str. 9. pa se začenja propoved: Evangelium na zheterto nedello po Veliki nozhi. Propovedovanja sezajo do str. 214. Na str. 215. je: Inhalt. Vrhu tega je še 17 straníj, ki obsezajo, pričenši od zadi: Religionsunterricht aus der Katechiſirkunſt des D. Joh. Peter Millers. d. 31ten Decem. 793.

Drugi zvezek teh propovedij šteje 244 straníj. Na zadnje platnice notranji stráni bereš:

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Premrou, Miroslav (m., p.). Neznan rokopis v deželnem muzeji goriškem. 1893, Ljubljanski zvon

Omnia non mea ſunt, non omnia ſunt aliena
Sunt mea mixta aliis, ſunt aliena meis.

Haurit aquam cribro, qui ſtudet absque libro.

Na zunanji plati pa: (Inſt) ruzioni 1795. Druga roka je napisala na to letnico 1840., vender se prvotna letnica dobro razloči.

Tretji zvezek obseza le dva nečislana sešitka. Prvi sešitek šteje 20, drugi 18 listov. Na načelni platnici je zapisano:

Ternio III. Inſtruzioni Anno Domini 1796. Im September. —

Kdo je spisal le-té propovedi, nisem mogel dognati. Obrnil sem se do g. grofa Nikolaja Strassolda, ki pa mi ni védel naznaniti čisto nič; zakaj: Die traurigen Reste des Archivs, die Prof. Majonica erwarb, (waren) . . . Eigenthum eines verstorbenen Vetters. Preč. g. dekan devinski pa niti odgovoril ni na prošnjo mojo. Morebiti bode kdo drug srečnejši.

Iz rokopisa posnemljemo, da je neznan pisatelj le-teh propovedij služil v Devinu v letih 1793.—1796., dalje, da je bil kooperator; začetni črki imena njegovega: P: B: Začetkoma je našemu neznancu slovenščina delala težkoče, vender je jezik čimdalje boljši. Mož je pisal, kakor je govoril. In uprav to daje spisu nekovo posebnost, ki bi utegnila zanimati filologa.

Evo nekoliko cvetja: ſviet, ſvetà, ſvejta, po ſvejtu; mieſto, viera, vira, vieter; cirkou, molitu; zhloveki, ludi; kroh, boh, bog, veliko nadloh; praſhinga je; u tiſtim zaiti, na krishi; u greheh, u nebeſſeh, na nebi; ſposna, de je greshni; u imeni Jesusovimo; pred judami, haidami; te poſvetne kraleſtve (nom.); dugé (dolge); boshz, dobizhk; ſlavó, ſloveſſa; ſvezhenik, ſvezheniza (svetník-,ica); u kriſtianskeh zhednoſteh; poſhluſh (posluh); kry, krivy; — rimſkega, blishnemu, blishnimu, drugega, drugiga; v enej hishi; bojſhi; grejnko, peklejnſkiga; ſterpeno — ſtrup; pridgajte uſſej pametnej ſtvari; nadushen; — ſapuſtiti, poleg ſapuſtit; viedet, vieſh viemo, vieſte, vieji; rataji, saſtopji (3. pl.); pobojſhamo; ſte ſhliſheli — ſhliſhali; videu, teu; osnanu, sturu, pridgau pridigali, si primu, ſhou, ſhau, napunla, govort, dapunt; jeti, jit, jiti; virvat, virjemo; ſe ſpominimo na; na ginje (jenja) dellat; more mesto mora; ſposnej (imp.); die (reče); uojdemo (uidemo) uoſhzhim; na uolſkej gori; ſoj, ſoje, k' ſojim; obeden; kir (ker); ne, na; terkaj; taſhen zhlovek; adn, edn; kdu, kdur; tu mo nezh ne nuza; al bi na bli mi neſpametni, ki bi na teli; ta folk me zhaſty s jesikam, al ſerze je dolezh od mene; koteri; donaſhni; toku; popunama; vonder, vender; dergazhi; poſihmau; na ſkriuſhi; jeſt vam imam sa povedati; koker de bi teu rezh; sa en part . . . sa en part: naſhe 'noge ſo nas po leſhkim noſſile; bres ſe ſpomnit; memrati zhes koga; oſtane sa odgovorit; jagode na patnoſhtri (Rosenkranzi) prebirat, s' uſtmi ferſudrat, s' ozheſami okuli

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Premrou, Miroslav (m., p.). Neznan rokopis v deželnem muzeji goriškem. 1893, Ljubljanski zvon

lietat; zhe bomo . . . to bomo; jeſt te sahualim; boga ſhlushit; je biu sarozhen Mariji; i. t. d. rabi le malo tujk; tako ujameš tod in tam n. pr.: troſhtar; kurasho dati; u ſtauti (Gestalt); urshoh; nuz; lon; doplih; ahtinga; folk; ſe na contenà; meretamo; ſzagat; brumen; ſhpraha ali govorjenje; maninga ali miſu; intereſſiran; visiran; otar (oltar); zviblat; kompliu; pokregau; fruga; bres tadla. i. t. d.

Na ſedmo nedello po Finkuſtih.

Uſaku dobru drevu, dobro ſadje perneſse, enu malopridnu drevu malopridno ſadje perneſse. Math: 7: 17:

Koker en drev, kateri je od zhlovekou sapuſhen u eni puſhavi, en malopriden ſad perneſse; en ſad bres smaha, en kiſeu en terd ſad: taku tudi en dreu, kateri je u eni dobri semli, kateriga ta flisni, ta saſtopni zhlovek [1]) obdeluje, njemu [2]) to potrebno [3]) semlo, inu mokroto da, bo en dobr, en smahtni, ſladki in mehki ſad perneſſiu.

Kadar [4]) pak ta zhlovek shely dobr ſad imeti, ſkerby on de ta dreu dobr rata, vedeozh, de en dobr dreu uſelej dobro ſadje perneſse. On ne sapuſti ta drev, ne perpuſti debi ta drev velik ratau: ampak on njega obdeluje, on sa njega ſkerby dokler je ſhe majhen.

Kdu je pak ta drev? — Ta drev ſmo mi, inu ſadje ſo naſhe della. En dober drev, kateri dobro ſadje perneſse, je en dobr zhlovek, kateri dobre della della. [5]) En malopridni drev, kateri malopridno ſadjè perneſsè, je en malopridn zhlovek, kateri slave hude delle della.

Koker ta saſtopni zhlovek ſkerby, de ta drev dobr rata, in njega obdeluje: dokler je ſhe majhen, toku tudi v glihi vishi, ſe more ſkerbeti sa tiga zhloveka, dokler je ſhe majhen. Dokler je ſhe majhen ta otrok, more on biti prou poduzhen, de on na tako visho en dober zhlovek rata, in dobre della bo dopernaſhau.

Jeſt bom dans, [6]) kir ſposnam de je potreba, inu kir mene beſsede Chriſtuſa is danashniga Evang: opominajo, od te potrebne ſkerby tih ſtariſhih proti ſojim mlajſhim al otrokam govoriu.

Jeſt bom govoriu od tih nar bol imenitnih doushnuſti [7]) proti duſhi tih otrok; inu rezhem, vi imate vaſhe otroke.

1. sveſtu poduzhyti.
2. pametno ſhtrafati kader ſo uredni.
3. En dobr exempel dati is vaſhim sadershanjam.

Poſhluſhajte is ahtengo, jeſt h'mali sazhnem.

---

[1]) zhloveki, ludi. [2]) njemi, mo. [3]) potriebno. [4]) kader. [5]) sa njegove ſlave delle; [6]) dons, donaſhni; [7]) dushnoſt.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Premrou, Miroslav (m., p.). Neznan rokopis v deželnem muzeji goriškem. 1893, Ljubljanski zvon

Pars I^ma.

Ta perva vaſha doushnoſt proti vaſhim otrokam, je de imate njih poduzhyti, inu ſkerbeti de bodo poduzheni u uſſimu kar je potrebno h' isvelizhanju.

Vaſhi otrozi ſo tudi h' timu zilu inu konzu ſtvarjeni koker vy, namrezh; debi boga [1]) ſposnali, njega molili, njemu ſlushyli, inu ſe isvelizhali.

Kaku bodo oni pak boga ſposnali, njega molili, njemu ſlushyli, kaku ſe bodo isvelizhali, aku jih boſte puſtili, de bodo shiveli u nevednoſti koker ta neſpametna shivina? [2])

Kaku bodo bogu dopadli? kaku sapovedi daponli? [3]) - kaku daponli doushnoſti proti bogu, ſojimu blishnimu, [4]) inu ſam ſebe? aku ne bodo poduzheni. Al kdu jih ima poduzhyti? — Ozhe inu mati.

Uſaki pametni zhlovek porezhe, de tiſti, kateri eniga otroka rody, je doushan [5]) njega tudi rediti, to je, njemu ta potrebni shiveſh, to potrebno oblazhilo dati. Ta otrok pa nima le samo tellu, ampak tudi eno neumerjozho duſho. Kir tedaj uſaki, kateri eniga otroka rody, je tudi doushan njega rediti, taku je on doushan, tudi sa ta nar bol imenitni tal, [6]) sa duſho ſkerbeti, more trahtat de ſe ne ferdama duſho ſojiga otroka, more trahtat de bo u uſſimu poduzhen, kar je potreba h' isvelizhanju.

Mi nimamo zajta, sa to ſo Maſhniki, de poduzhijo naſhe otroke; taku more bit [7]) ſdaj miſlite. Tu ni tulku zhudno, de vi vaſho doushnoſt, otroke poduzhyti na Maſhnike poſtavite, na Maſhnike denete: tu pak je zhudno, de vy, kir ſposnaſte de Maſhniki ſo sa to, ne poſhlete vaſhe otroke bol fliſno h' chriſtianskimu nauku; de jih puſtite ob tiſtej uri is shivino vun jit; [8]) ob kateri ſe dershy kriſtianski nauk; tu je zhudno de jih ne perſilite u zirkou [9]) priti, katera ob zajtu tiga Chriſtijanskiga nauka je zelu prasna.

Kdur zvibla naj le pride u zirkou ob tiſtim zajtu, inu on ſe bo sazhudiu, de kir tulku hiſh ſe tukej snajde, vender [10]) kumej 10 al 15 Perſhon h' chriſtianskimu nauku pride. Kir ſposnaſte de je doushnuſt tih Maſhnikou vaſhe mlajſhi poduzhyti, tu je zhudno, de jih ſami ne perpelete, tu je zhudno, de ſami ne pridete, sa njim dati en dobr exempel, koker nom Chriſtus en exempel da, de imamo beſſedo boshjo poſhlushat, deſilih [11]) tiſto saſtopmo, snamo. Chriſtus je u tempelni, kir je 12 lejt imeu poſlufhau phariſerji: deſſilih, je on koker bog vezh vejdeu, koker uſſi uzhenike judouske poſtave.

Hir Maſhnike vaſho pervo doushnoſt otroke poduzhyti na ſe usamejo, taku je tu zhudno, de vi leto veliko dobroto, taku malo taku ſlavo [12]) ſposnaſte.

[1]) boh; [2]) shvina, [3]) dapunli, napomen, popunama [4]) blishnemu, rimſkega [5]) nadushen [6]) teil [7]) morebit [8]) jeti, [9]) cirkou [10]) vonder [11]) deſſiglih [12]) ſlab.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Premrou, Miroslav (m., p.). Neznan rokopis v deželnem muzeji goriškem. 1893, Ljubljanski zvon

Vi ſkerbite sa zajtno shiulenje, sa grunte, sa shivino, bogatyo zeu dan, zele tedne: sa duſho, sa poduzhenje pak vaſhih otrok taku malo ſkerbite. Premiſlite sanaprej de je vaſha perva doushnoſt Poduzhyti vaſse otroke inu ſkerbeti, de bodo poduzheni, je pak vaſha druga doushnuſt otroke, kader ſo uredni pametno ſhtrafati.

O slovenskih in nemških čitankah na naših srednjih šolah.

(Dalje.)

III. Lampljeve čitanke.

Kaj torej zahtevajo »instrukcije« od čitankarjev?

Malo in vender jako veliko; kakor je maršal Trivulzio dejal, da treba k vojevanju zlasti treh rečij, namreč: denarja, denarja, denarja, takó poudarjajo tudi instrukcije v navodilu za nemško čitanje vedno, vedno in vedno: formalno stran. Človek bi mislil, da bi moralo to biti nemškim čitankarjem jako po volji, ker so »instrukcije« takó liberalne ter jim na materijalno stran, razven nekaterih določil[1]), ne stavijo nikakeršnih pogojev in ne delajo nobenih ovir in da so veseli, ker jim je poleg strogo določene metode zagotovljena pedagoška prostost gledé učiva in štiva. Toda čudno! Kakor bi jim bilo ukazovanje in svetovanje ministerskih »instrukcij« prelahkotno in nedostatno, ne zadovoljujejo se ž njimi. Liki jahačem-glumačem, ki hočejo svojo izvežbanost razkazati strmečemu gledalstvu ob umetnih zaprekah n. pr. ob obročih, s popirjem prevlečenih, ali jahajoč na jedni nogi ali pa zajedno na treh konjih, prav takó nemški čitankarji tekmujejo, kdo bi prekosil drugega, izumivši najbolj umetalne in zvite ovirke, jarke in pregraje. Ko prebiram nemške čitanke in njih pripomenke, ne morem se načuditi, kakó iznajdljivo razvrščajo njih sestavljalci berila, v kakó skrivnostno zvezo ja spravljajo med seboj in z zgodovino, zemljepisjem in prirodoslovjem. Največjo slavo pa si je v tem oziru pridobil Lampelj (Leopold Lampel, profesor na akademiški gimnaziji), čegar berila so uvedena tudi po nekaterih gimnazijah v slovenskih pokrajinah. Ta mož si je zverižil célo sistematiko in shematiko, katera ga po njega mislih takó varno vodi pri izbiranji in

[1]) N. pr vis. odl. minist. za uk in bog. z dné 17. II. 1876, št. 2501., gledé obsega čitank; dalje določbe o povzdigi nravstveno-verskega duhá in patrijotiškega mišljenja, določba o pravopisu.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije